

verschenen, „uit het oogpunt der kracht of der bezieling de vergelijking kunnen doorstaan met zoo menig hoofdstuk uit de romans van Mevrouw Bosboom, waar Gideon Florensz zijn overtuiging blootlegt, zijn gemoed uitstort of zijn gebeden opzendt". Hier is inderdaad een geloofspsychologie, welke om haar scherpte en juistheid onze verwondering gaande maakt, welke het hart verwarmt en verkwikt van allen, die met haar, door Gods genade, eenzelfde geloof deelachtig werden. Deze geloofspsychologie geeft aan vele gedeelten van haar omvangrijk werk een onvergankelijke waarde.

Zoo scherp richt zij zich op haar doel, dat haardadelijk haar is verweten, als zou zij daardoor het haar geschonken talent ongebruikt hebben gelaten. Met name, door schier al het gewicht van dit leven in het geestelijke te zoeken. (Busken Huet.) Dr G. Brom oordeelt, dat zij aan het preeken telkens haar scheppen opofferde, „maar", zoo laat hij er op volgen, „ze voelde zich apostel en beschouwde haar kunst als een gave om te gebruiken voor het rijk Gods".

En dan teekent hij Mevrouw Bosboom in haar ridderlijke kloekmoedigheid bij den heiligen krijg, dien zij voert, aldus: „Halfheid ligt niet in mijn karakter", mocht ze met alle recht aan Potgieter verzeeken. Wat zij ook wezen kon, hard en fel, nooit klein of vals, ze bleef nobel in haar strijd. Haar geloof heeft nooit noodig de laffe middeltjes van Van Lennep. Ze viel Rome recht van voren aan, en stond zoo sterk mogelijk in haar beginsel, dat zij zonder omwegen durfde tegemoet komen, als het spontane hart haar een oogenblikje er toe dreef. Potgieter bewonderde dezen trek in haar eerste optreden: „Mijn voorname doel is geweest, te werken op de consciënties", verklaarde zij van haar Leicester-cyclus en kon ze van ieder werk verklaren. „Vóór alles was ze godsdienstig propagandiste".²⁾

Dr Wilkens, die in zijn bijzondere briefwisseling voortdurend met buitengewone geestdrift van het protestantsch-evangelisch karakter harer scheppingen spreekt, geeft van haren literairen arbeid in een brief aan Mevrouw Groen van Prinsterer, Februari 1878, 't volgende treffende getuigenis: „Das endlich die reichbegabte Frau auch die köstliche Perle gefunden hat und im Hafen der ewigen Wahrheit mit ihrem Schiffelein vor Anker liegt, giebt ihren Werken noch ein Salz des Himmelreichs und macht Sie zu Sendboten des Kreuzes".³⁾

Nog één getuigenis voegen wij hieraan toe. Albert Verwey verklaart: „Zij en Da Costa hebben voor het Christelijk-Protestantsch Nederland meer betekend dan wie ook van hun tijdgenooten."

Niemand zal er zich nu over verwonderen, als wij zeggen, dat uit de diepe en wijde zee van haar geschriften vele kostelijke parelen kunnen worden opgevischt, welke zeer gewichtige Evangelisatiemotieven bieden. De uitdrukkingen, die wij in de citaten spatieerden, toonen zulks duidelijk aan.

Mevrouw Bosboom is niet alleen een evangeliste met de pen, zij is dat allereerst door haar Christelijken levenswandel. Tusschen deze beide is een zeer nauwe betrekking, als die tusschen den wortel en de plant, die er uit opgroeit. De beweeggrond tot haar Christelijk literarischen arbeid ligt in haar persoonlijk geloofsleven. Hier staan wij dadelijk voor het grootste en belangrijkste Evangelisatiemotief, n.l. dat wij altijd, overal en in alles ons als Christenen moeten doen kennen.

Wij zien Bosboom-Toussaint telkens met kloekmoedigheid opkomen voor haar geloofsovertuiging tegenover hen, die zich niet ontzien, openlijk te schenden, wat den Christen heilig en dierbaar is. Deze getrouwe belijdenis heeft haar ook de smaadheid om Christus' wil doen dragen. Daarop wijst haar klacht, dat zij in 's Gravenhage zoo geïsoleerd is. Zij had het daar zoo heelmaal anders dan in Alkmaar, waar zij in zekeren zin het middelpunt was. Zij leed er onder, dat zij in de residentie geen aansluiting met dichters en schrijvers kon vinden.⁴⁾

In de dagen der week was haar plaats voor de eenvoudige schrijftafel, waar de Statenbijbel naast stond, die de duidelijke sporen droeg van dagelijks gebruik. Op Zondag werd er bij de Bosbooms niet gewerkt. Het kunstlievende echtpaar heiligde den Dag des Heeren. Zondagsavonds ontvingen zij hun vrienden, doch het getal van bezoekers werd steeds kleiner. Velen van wie er vroeger kwamen, bijv. Cromer en Keller, trokken zich terug. Maclaine Pont schrijft: „Veel menschen heb ik er behalve de familie niet gezien; somtijds Mesdag of Bisschop; Haagsche letterkundigen als Vosmaer of Jan ten Brink ontmoette ik er nooit. Mevrouw Bosboom was hun te ouderwetsch".⁵⁾

Tot die haar trouw bleven behoorden Dr Beijnen, M. Nijhoff, Dr Gunning en Mejuffrouw Maclaine Pont.

Heemstede.

J. P. TAZELAAR.

²⁾ Busken Huet. Litt. Fantasiën en Kritieken. Deel II, blz. 86. In de uitgave C. G. N. de Vooijs & Staverman. Deel I, blz. 137.

³⁾ G. Brom. Romantiek en Katholicisme in Nederland. Deel I, blz. 204-206.

⁴⁾ Geciteerd door Dr J. ten Brink, t.a.p. blz. 60.

⁵⁾ Marius en Martin. J. Bosboom.

⁶⁾ Johanna W. A. Naber. Margaretha Wynanda Maclaine Pont, blz. 101.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Recht en billijkheden".

(Over goud-clausule e.a.)

I.

I. Op het eerste gezicht lijkt „De Reformatie" niet het blad, waaraan men direct denkt, indien men een bespreking over vraagstukken als goud-clausule e.d. wil beginnen. Inderdaad heeft het vraagstuk zoo veel kanten van zuiver technischen, n.l. wettelijken en economischen, aard, dat andere bladen zich beter leenen tot een meer gedegen behandeling. Een breede bespreking van die technische kanten van het vraagstuk is dan ook hier niet bedoeld.

De aanleiding tot de publicatie van de hier volgende beschouwingen is gelegen in een verslag van een vergadering, waarin een zeer bekend econoom uit ons land o.a. de goud-clausule behandelde en zich voorstander daarvan toonde. In het debat is toen door een „onzer" gezegd, dat juist door de rede van den inleider de goud-clausule e.a. hem antipathieker was dan ooit. Het door mij gelezen verslag was niet uitvoerig; er betaamt dus eenige voorzichtigheid in de beoordeeling van het standpunt ook van den hier bedoelden debater. Voorzichtigheidshalve noem ik daarom zijn naam nog niet. Evenwel, als deze debater zich aldus uitspreekt, mag worden aangenomen, dat zijn antipathie ook gegrond is op, wat wij zouden kunnen noemen, ethische bezwaren, ontleend aan de openbaarde wet van God.

Als deze grondslag aanwezig zou zijn en dus het Christelijk standpunt, door dezen hooggeachten debater ingenomen, hem tot zulk een visie en uitspraak dringt, dan mag het gewenscht heeten te dien aanzien klaarheid te krijgen. Want het is niet te bond gesproken, indien men stelt, dat velen, die met dezen debater niet anders willen dan in al hun gedragingen zich richten naar de wet Gods, van hem verschillen in de appreciatie van de goud-clausule, e.a. Tegenover zijn antipathie is bij anderen, waaronder ikzelf, nog wel eenige sympathie aanwezig voor hetgeen men, nu gemakshalve, onder den verzamelnaam „goud-clausule" samenvat en die zelfs meenen, dat het (ongeschreven) recht en de billijkheid daardoor gediend worden, terwijl dat recht en die billijkheid worden geschonden, indien men zich volkomen afzijdig tegenover zoo'n goud-clausule e.a. stelt.

II. a. Alvorens de merites en aanvaardbaarheid van zoo'n goud-clausule e.a. te kunnen bespreken, is het goed, eerst eenigszins te omschrijven, wat men met dit alles bedoelt, omdat anders zoo licht het gevaar bestaat, dat men langs elkaar heen praat.

De bovenbedoelde spreker besprak de vraag, of men in hypotheek-acten en soortgelijke overeenkomsten een goud-clausule moest opnemen.

In vroegere jaren (d.w.z. vóór 1914) dacht men vrijwel niet aan dit onderwerp. De belangstelling daarvoor is eerst ontstaan, toen in, maar vooral na den oorlog, de eene valuta na de andere duikelde. Men heeft aan die vermindering van de waarde van de munteenheid verbonden het woord „inflatie". (Over deflatie zal ik, om nu niet te uitgebreid te worden, hier maar niet spreken.)

Zulk een inflatie heeft men in haar heftigsten vorm gezien, o.a. in Duitschland, waar de Reichsmark in enkele jaren waardeloos is geworden. Iemand, die in 1913 een schuld aanging, kon in 1923 die schuld aflossen met een bedrag, dat in R.M. uitgedrukt, wettelijk een evengroot cijfer vertegenwoordigde, terwijl de innerlijke waarde van die som op de beide genoemde tijdstippen evenveel verschilde als de werkelijke waarde in 1913. De schuldeischers werden dus in zoo'n geval naar huis gestuurd met een aantal R.M., die alle koopkracht verloren hadden, die men daarom kon weggeven en practisch ook heeft weggegooid. Daar tegenover hielden de geldnemers een eigendom over, vrij van elke schuld, terwijl dat goed zelf zijn economische waarde behield. De functie van die goederen in het economisch verkeer kon dezelfde gebleven zijn; hun waarde, thans uitgedrukt in diezelfde bijna waardeloze R.M., kon een fabelachtige hoogte bereiken. De schuldeischer verarmde; de debiteur werd de „grand seigneur", maar een seigneur van somtijds nog onaangenamer gehalte dan vele O.W.-ers uit de jaren 1914-1918. De z.g. revalorisatie, door de Deutsche regering toegepast, heeft maar ten deele geholpen; ze is bovendien onzeker; men kan daaraan geen gedragslijn voor de toekomst vastknoopen.

Wat geweest is, kan zich herhalen. Niemand zal beweren, dat b.v. Duitschland niet opnieuw in een inflatietijdperk kan geraken. Het zal tegenover de meeste zijner buitenlandse schuldeischers dan in een andere positie staan dan in het verleden, omdat van de leeningen, in de laatste jaren aan Duitschland verstrekt, de aflossingsvoorwaarden wel zoo gesteld zijn, dat de Deutsche munteenheid hier geen, althans niet de eenige maatstaf is. Maar

afgezien van deze zuiver technische aangelegenheid, waarvan de waarde bovendien moet blijken, indien, wat niet te hopen valt, Duitschland opnieuw mocht ineensinken: dat er een kans op ineensinking bestaat en dat er ook een groote kans is op een nieuwe inflatie, wordt door slechts weinigen ontkend.

Wat elders is geschied, kan ook hier gebeuren. Wij zullen daarover nu op deze plaats niet breed spreken. Het is zeker niet de bedoeling om hier onnoodig onrust te verwekken, maar het is evenmin verantwoord, elkander niet op mogelijke gevaren te wijzen.

Velen houden rekening met de mogelijkheid, dat er ook in ons land een inflatie zal intreden, al hoopt ook het overgrote deel van de Nederlanders, dat zij zal uitblijven.

Daarom meenen dus ook hier te lande velen zich te moeten wapenen tegen de gevolgen van zulk een eventuele inflatie in ons land. Hoofdgedachte daarbij is, dat niet de eene partij een verschrikkelijk nadeel moet lijden, terwijl de andere partij een door niets gerechtvaardigd voordeel kan ontvangen. Indien de ramp van inflatie ook hier mocht ontstaan, dan dienen de gevolgen daarvan zoo veel mogelijk door het gansche volk te worden gedragen. Dit laatste wordt ook wel eens door de tegenstanders der goud-clausule geleerd. Er moet daarom in de redeneering van een der beide partijen een „missing link" zijn.

b. Hoe tracht men nu de onbillijke uitwerking van de inflatie tegen te gaan en een meer rechtvaardige oplossing tot stand te brengen?

Het woord „Goud-clausule" wijst reeds de richting aan, waarin door velen de oplossing is gezocht. Men stelde, dat het goud door de eeuwen heen een behoorlijk evenwicht in zijn economischen dienst heeft behouden en ging uit van de vooronderstelling, dat die positie ook in de toekomst wel ongeschonden zal blijven.

Men ging nu vaststellen, dat vandaag ongeveer 1650 Nederlandsche guldens besteed moesten worden voor 1000 gram fijn goud. Wanneer nu de positie van het goud in de wereldhuishouding niet verandert, maar de Nederlandsche gulden wel en i.e. in waarde vermindert, dan treedt in een stijging van den goudprijs in Nederlandsche guldens. Die goudprijs zou bijv. kunnen stijgen tot stel f3300. Hiermede zou dan vastgesteld zijn, dat op dat toekomstige tijdstip de waarde van de Nederlandsche munteenheid slechts de helft bedraagt van de tegenwoordige waarde; de schuldenaar zou dan verplicht zijn de nu geleende som (stel f10.000,—) t.z.t. af te lossen met een evenredig hooger bedrag (in ons geval dus f20.000,—).

Zooals thans in ruwe trekken gegeven, is het gemakkelijk te verstaan, wat men met de goud-clausule wil bereiken.

Nogmaals, men moet daarbij bedenken, dat de gewone economische goederen als huizen, schepen, machinerieën e.d., indien geen tegenwerkende oorzaken ontstaan, en dus alleen maar gerekend zou behoeven te worden met de waardeverandering van den Nederlandschen gulden, evengoed als de goudprijs zelf, automatisch met die verandering op en neer gaan. In het bovenbedoelde geval behoeven wij dus slechts te denken aan een opgaan van die prijzen. Een huiseigenaar, die vandaag zijn huis gewaardeerd ziet op f20.000,—, zal dus, indien geen andere oorzaken daaraanvens zich voordoen, tengevolge van de inflatie t.z.t. bijv. f40.000,— kunnen maken bij verkoop van zijn huis.

Indien men nu maar bedenkt, dat de geheele levensstandaard, zij het met horten en stooten, wordt ingericht naar guldens-van-inflatie, dan is het duidelijk, dat zulk een eigenaar ook geen nieuw voordeel ontvangt. Tenzij hij zijn hypotheekschuld zou kunnen aflossen met f10.000,—. Want deze 10.000 eenheden hebben nu minder koopkracht dan de 10.000 eenheden, welke hem jaren geleden werden geleend. De huiseigenaar zou zich hier verrijken ten koste van zijn geldschieter. Door middel van de goud-clausule hoopt men te verkrijgen, dat beide partijen in gelijke conditie blijven.

c. Dat de goud-clausule geen onverdeelde instemming ontvangende heeft, vond allereerst zijn oorzaak in de moeilijkheden, welke men ontvond bij het ontwerpen van een formule, die voldoende waarborgen geeft, dat men het beoogde doel ook inderdaad bereikt. Wij zullen hier op al deze technische bezwaren niet ingaan. Slechts zij, meer terloops, het volgende aangestipt.

Wat met het zilver is gebeurd, n.l. een ontwrichting van de markt door plotselinge vergroting der productie enerzijds en anderzijds verandering in den muntstandaard van verschillende landen, waardoor het zilver als internationaal betaalmiddel zijn praktische betekenis reeds gedurende vele jaren heeft verloren, zou ook met het goud kunnen geschieden. Er zijn inderdaad reeds ernstige besprekingen gevoerd, zij het voorlopig nog maar van theoretischen aard, waarin gepleit werd voor, wat men zou kunnen noemen, de onttroning van het goud. Men voelt, dat zoodra zooiets plaats vindt, de daarna ontstane noteringen van het goud een geheel andere basis dan de tegenwoordige krijgen. Bovendien: de ontwrichting van de economische verhoudingen in het leven der volkeren

onderling formeel prijzen in gaan mis Al dez goud-clat is denkb landsche vang die de goudt daar dat wijze de lossen.

d. Naa tande co clausule ook een den goud van de v ven reeds afgedacht kende oc nu te be hypothee goed opn denaar bi een even spronkelj zal betak naar huis dens, die de huisei sitie inne huis, eve bovendien doordat aantal in

's Grav

Ook De Paden" ni

Wij k dit boek is, maar gevoel v kan we Gedacht bevreesd tneuze" geeft v nemen de ouds

Inzake (

Aan d van der en Gods is er g maken t laatste t poging t dan voll de grov de apost opgevan Heilig Ubbink nng we zelf de gesproke daarmed

Inzake (

Ook b kander en een van de Maar wi voor roc achen v een orgz levensw tijk sys Gods W

In „Nieu lijk standj „v. D.":

We be ten juist het heer Kerken procedur Aan d alle besc ning ner op men tot een de schrij woordke dichterf logise vermoed heid wel ven kijk te begrij satiebew

aangelegen-
moet blyken,
itschland op-
een kans op
t een groote
t door slechts

hier gebou-
plaats niet
bedoeling om
maar het is
op mogelijke

gelijkheid, dat
intreden, al
Nederlanders,

de velen zich
van zulk een
gedachte daar-
verschrikkelijk
re partij een
in ontvangen.
en mocht ont-
n zooveel mo-
den gedragen.
de tegenstan-
moet daarom
e partijen een

ke uitwerking
n meer rech-
rengen?

reeds de rich-
ing is gezocht.
eenwen heen
economischen
van de voor-
toekomst wel

daag ongeveer
moeten wor-
reer nu de po-
shouding niet

gulden wel en
in een stijging
gulden. Die
ot stel f3300,

lat op dat toe-
Nederlandsche
naagt van de
naar zou dan
tel f10.000.—)

lig hooger be-
geven, is het
met de goud-

enken, dat de
huizen, sche-
tegenwer-
leen maar ge-

de waardever-
lden, evengoed
et die verande-
bedoelde geval

aan een op-
ar, die vandaag
00.—, zal dus,
arnevens zich
t.e.t. bijv.

koop van zijn
lat de geheele
in en stooten,
inflatie, dan is

naar ook geen
zijn hypotheek-
0.000.—. Want

minder koop-
alke hem jaren
enaar zou zich
dschieter. Door

t men te ver-
conditie blijven.
rdeelde instem-
st zijn oorzaak

derovond bij het
oldoende waar-
e doel ook in

al deze tech-
chts zij, meer

n.l. een ont-
nge vergrooing
ds verandering

illende landen,
al betaalmiddel
gedurende vele

et goud kunnen
ls ernstige be-
opig nog maar

deit werd voor,
onttroning van
zooiets plaats

ingen van het
tegenwoordige
g van de eco-

n der volkeren

onderling maakt, dat ook al wordt het goud niet formeel als standaard-munt afgeschaft, de goud-prijzen in de financiële centra de stabiliteit kunnen gaan missen, die voorheen nog een steunpunt was. Al deze redenen maken het bezwaarlijk om een goud-clausule aan het goud alleen te binden. Het is denkbaar, dat er inflatie ook van onze Nederlandsche munteenheid ontstaat en dat toch de omvang dier inflatie niet zuiver afgebeeld wordt in de goudnoteeringen hetzij hier, hetzij elders. Van daar dat men de vraag gesteld heeft op welke wijze de gerozen moeilijkheden zouden zijn op te lossen.

d. Naar mijn gevoelen zal men in de desbetreffende contracten niet moeten volstaan met de goud-clausule, in engeren zin bedoeld, maar daarnaast ook een regeling dienen te maken geheel los van den goudprijs en vastgekoppeld aan de waarde van de verbonden onroerende goederen. Zooals boven reeds gezegd, indien er inflatie komt, dan rijzen, afgedacht van algemeen of individueel tegenwerkende oorzaken, de prijzen van de huizen. Door nu te bepalen, dat bij de latere aflossing van de hypotheek de waarde van het verbonden onroerend goed opnieuw zal worden vastgesteld en de schuldenaar bij alsdan vastgestelde waardevermeerdering een evenredig hooger bedrag méér dan de oorspronkelijke hoofdsom aan den geldschieter terug zal betalen, verkrijgt men, dat de geldschieter niet naar huis wordt gestuurd met een luttel aantal gulden, die slechts geringe koopkracht hebben, terwijl de huiseigenaar in het economisch leven een positie inneemt, die, wat betreft de waarde van het huis, even sterk is als vroeger, terwijl zijn positie bovendien, op m.i. onbillijke wijze, wordt versterkt, doordat hij zijn schuldeischer afscheept met een aantal in waarde sterk gedaalde gulden.

(Wordt vervolgd.)

A. SCHILDER.

's Gravenhage.

Kwestie-Ubbink.

Ook Ds J. J. Knap spreekt zich thans in „Oude Paden“ uit. Hij schrijft:

Wij kunnen ons voorstellen, dat het schrijven van dit boek voor Dr Ubbink zelf een bevrijding geweest is, maar wij voegen er in één adem aan toe, dat dit gevoel van bevrijding naar onze meening niet gedeeld kan worden door degenen, die uit de Gereformeerde Gedachte leven, en die niet minder dan de auteur bevreemd zijn voor 't Verdinglijken der majestueuze Waarheid Gods. De richtlijnen, die hij aan geeft voor een juiste waardeering van den Bijbel, nemen hun uitgangspunt naar ons oordeel niet in de oudste Reformatie, maar dateeren van later.

Inzake de Schrift oordeelt Ds Knap:

Aan de inspiratie hangt feitelijk 't geheele betoog van den schrijver. Is de Schrift als Schrift niet, en Gods Woord of Openbaring wel geïnspireerd, dan is er geen bezwaar om scherpe onderscheiding te maken tusschen het Godswoord en de Schrift, ja, de laatste te houden voor een gebrekkige, menschelijke poging om het Godswoord vast te leggen. Men staat dan volkomen vrij tegenover de Schrift: zij is slechts de grove schaal, waarin het water des levens door de apostelen en de profeten en de historieschrijvers opgevangen is, maar zoo houdt de Schrift op een Heilige Schrift te zijn. In eigen vorm geeft Dr Ubbink de reeds vroeger met vrucht weerlegde meening weer, dat Gods Woord in de Schrift, maar niet zelf de Schrift is. Hij ontkent de identiteit van het gesproken en het geschreven Godswoord, en opent daarmee de deur voor de willekeur.

Inzake de kerk:

Ook hier weder worden vorm en wezen uit elkander gescheurd. Er zou zijn een Goddelijke kern en een menschelijke organisatie. O, als hij dit zeide van de Hervormde Kerk, wij zouden het verstaan. Maar wij zouden er tevens op wijzen, dat de beweging voor reorganisatie juist bedoeld de disharmonie tusschen vorm en wezen op te heffen, en aan de Kerk een organisatie in overeenstemming met haar eigen levenswet te hergeven, zooals zij, niet tot een kerkelijk systeem uitgewerkt, maar wel in beginsel in Gods Woord gegeven is.

In „Nieuw Kerkelijk Leven“ (welks theologisch-kerkelijk standpunt hieronder wel duidelijk wordt) schrijft „v. D.“:

We beschouwen dit geschrift als een in vele opzichten juiste kritiek op de epigonen-mentaliteit, die sinds het heengaan der groote leiders in de Gereformeerde Kerken heerscht. De caricatuur van een leertucht-procedure te Assen was er o.a. een gevolg van.

Aan den anderen kant zouden we niet gaarne alle beschouwingen van den schrijver voor onze rekening nemen. In zijn gerechtvaardigde kritiek is hij o.i. op menig punt het doel voorbijgeschoten en vervallen tot een ongeestelijk spiritualisme. In 't bijzonder had de schrijver zelftucht moeten oefenen in zijn stijl en woordkeus, die op menig punt al te bloemrijk, al te dichtert, al te wijsgeerig is voor een waarlijk theologische bezinning. Er worden termen gebruikt, die vermoedens van ketterijen wekken, die in werkelijkheid wel niet aanwezig zijn. Dat Dr Ubbink een scheeven kijkt heeft op onze beweging tot kerkherstel, valt te begrijpen als men op blz. 81 leest, dat de reorganisatiebeweging niet is teruggeslagen tot de eerste meest

zuivere reactie der Reformatie, maar de Synode van Dordt met haar geest tot blinkend ideaal heeft!

Een „leuk“ geval: als deze recensent één zinnetje tegenkomt, dat de Herv. Kerk raakt, zegt hij: niet juist! Maar als door Dr U. de historie der Geref. Kerken „beschreven“ wordt, heeft de recensent de gewone loopjes bij de hand (epigonen, en dergelijke grapjes) om te suggereeren, dat het boek in dat opzicht wel juist zal zijn. En dat ondanks de ook op de historische constructies van Dr U. uitgebrachte kritiek.

Om „De Standaard“.

Ook deze week spreken twee organen over „De Standaard“. Ds Joh. H. Rietberg schrijft in „De Wachter“, nadat hij „Rijnl. Kb.“ (Ds Nauta) geciteerd heeft:

Hee jannmer 't ook is, dat het noodig geworden is zoo te schrijven, ben ik toch Ds Nauta dankbaar, dat hij deze opmerkingen op deze wijze gemaakt heeft.

Wij een Christelijk dagblad zoo handelen, als „De Standaard“ dit deed, dan moet het dit natuurlijk zelf weten; maar dan zullen we ook hebben na te gaan welke houding wij tegenover zulk een dagblad zullen aannemen.

In het welbegrepen belang van de Antirevolutionaire partij, zou ik tot „De Standaard“ willen zeggen: „herzie Uw houding!“

Ook het „Leidersblad“ (redactie Prof. Dr G. Ch. Aalders, Joh. C. Franken, M. Grashoff) geeft in een artikel van den heer Grashoff een opmerking, rakende de leiding van „De Standaard“. We lezen:

En de pers. Ook hier zij grif erkend, dat er groote moeilijkheden zijn. O.a. ook dat de onderneming als commercieel lichaam minstens „self supporting“ behoort te zijn. Maar we behoeven slechts het woord „interkerkelijk“ te noemen, om een weig gevoel te krijgen over de wijze waarop de Christelijke pers zich kwijt van haar roeping om de ordinantiën des Heeren tot gelding te helpen brengen op 't terrein van kerk, staat en maatschappij. En reeds beleven we, dat in één en hetzelfde dagblad wordt gegeven een kritiek op Dr Ubbink's boek en een warme aanbeveling van Dr Geelkerken's kritiek op wat God door den Prediker tot ons sprak. Ook hier minder een „naar elkaar toegroeten“, doch veel meer een pogen om Gods gebod te verzwijgen, daar waar de consequentie van dat gebod „gevoeligheden opwekt“.

Nee..... een tijd van synthese is onze tijd wel allerminst. We kunnen eer spreken van een steeds grooter innerlijke verwarring, gecamoufleerd door een soort van uitwendige eenheid; een voortdurend zoeken naar het compromis; een zich afwenden van 't concreet-seeren der ordinantiën Gods.

En zoo gezien hopen we, op heding van Gods genade, nooit een beweging „van dezen tijd“ te worden, doch, levend in dezen tijd, ons af te wenden van den geest des tijds.

Want als er redding is voor de menschheid dezer eeuw, dan kan die niet liggen in het compromis, doch dan móet deze liggen in de beleving van 's Heeren ordinantiën op 't verschillend levensterrein.

„Onbetaalde rekening“???

In „Pniël“ lees ik een stukje, dat geen eigen copie is, doch afkomstig van het Ned. Chr. Persbureau, copie van 11 Jan. Wat hieronder staat, is dus aan vele bladen toegezonden. Hierom krijgt het betoeken; men zie dan ook in onze schuchtere oppositie ertegen geen gekijf, maar waarschuwing tegen een almeer verbreid wanbegrip. Het communiqué van het Persbureau was een waardeerd artikel over „Het Zoeklicht“. In verband daarmee hooren we:

Dit blad, den ten Juli 1919 zijn loopbaan beginnend, heeft wel buitengewoon sterk „in een bijzondere behoefte voorzien“. Het succes bewijst dit. En de kerkelijke wereld, die haar organen door dit niet-kerkelijke weekblad in een zeer kort aantal jaren overvleugelen ziet, staat voor de vraag, welke „onbetaalde rekening der kerk“ op deze wijze dan nu „betaald“ wordt?

„Onbetaalde rekening“ der kerk..... Men herinnert zich het spreekwoord: de secten zijn de onbetaalde rekeningen der kerk. Indien het Persbureau de actie van „Het Zoeklicht“ sectarisch noemen wil, moeten we constateeren, dat dat niet zoo heel vriendelijk is. Wil het Bureau dit niet, dān constateeren we, dat het toch al ondoordachte spreekwoord hier een nieuwe uitbreiding heeft gekregen; en dat is nu een ongeluk bij een ongeluk.

Want wel heb ik geen behoefte aan strijd tegen den redacteur van „Het Zoeklicht“, wiens ijver ik veelszins weet te waardeeren, maar ik heb evenmin behoefte aan afbraak van „de kerk“. Ik geloof er ook niets van, dat „Het Zoeklicht“ de kerkelijke pers overvleugelt. Als ik alleen maar in het Jaarboek der Gereformeerde Kerken lees, hoeveel organen daar wekelijks aan gereformeerde menschen worden toebedeeld, en als ik dan daarnaast denk aan de talloze bladen van andere kerken, dan valt het aantal „Zoeklicht“-lezers daarbij in het niet. Bovendien: al is het Persbureau niet gereformeerd, het kent toch de gereformeerde belijdenis, die nog altijd beweert: ieder is schuldig zich bij de ware kerk te voegen. Reeds dit artikel beweert, dat de „Zoeklicht“-actie ook menschen herbergt, die wanbetalers zijn ten aanzien van de kerk. En daarom zeg ik, niet in offensief, doch in defensief: als de kerk zulke onkerkelijkheid approbeert, DAN PAS betaalt ze haar rekeningen niet. Zooals b.v. zulk een communiqué een rekening onbetaald laat. Overigens geloof ik er niets van, dat de maranatha-boodschap, gelijk „Het Zoeklicht“ ze in den loop der jaren bracht, de rekeningen van de Heilige Schrift betaald heeft. Men moet met den naam van de kerk voorzichtig omgaan.

De annexatie van Ds J. C. Sikkel door de „ontwapenaars“.

In „Kerkb. van Amsterdam-Zuid“ schrijft Ds C. J. Sikkel iets over het ontwapenaars-blad „Oorlog of Vrede“ (Kerstnummer). We lezen:

In dat Kerstnummer nu vindt men een breed, krachtig en hoog geestelijk artikel van mijn vader Ds J. C. Sikkel, dat in 1914 geschreven werd onder den titel Oorlogs-Kerstfeest.

Schrijver meent, dat dit artikel hier niet behoort:

Het artikel van mijn vader wordt hier toch eigenlijk ten bate van Nationale ontwapening gebruikt, waartegen hij zich beslist heeft uitgesproken.

Gronden voor dit gevoelen zijn o.m. de volgende:

Het is een stuk met een vlammeend protest tegen het oorlogsrecht van 1914. Het laat en loeit van verontwaardiging tegen den misdadigen oorlog dier dagen.

Dat kan ik niet alleen begrijpen, het heeft mijn hartelijke instemming, mits het in verband gehouden wordt met heel de strekking van mijn vaders weekblad „Hollandia“ en ook in verband met al wat hij in dien oorlogstijd schreef wordt verstaan en wordt gebruikt.

De brandende hitte dier artikelen is niet alleen uit de gewelddadigheden van den gruweloorlog te verklaren, maar ook uit den vergoelijkenden toon van verscheidene christelijke persstukken toentertijd en uit reactie tegen onbewogenheid en onaandoenlijkheid, die bij sommige christenen destijds viel te laken, naar zijn — en hoewel er dat niet veel toedoeft ook naar mijn — oordeel.

Maar isoleert men nu zulk een artikel, brengt het door gansch andere combinatie in valsche licht, dan moeten er valsche gevolgtrekkingen uit gemaakt worden.

De heer Matthijs de Visser van de Chr. Democratische Unie, die het inzend bij de redactie, vraagt klagend waarom men mijn vader toch niet heeft verstaan?

En hij brengt mij het stuk onder de aandacht, blijkbaar omdat ik mijn vader niet verstaan heb, wil ik tegen Nationale ontwapening en persoonlijke dienstweigering hen en erken, dat een oorlog voor een christelijke overheid plichtmatig kan zijn.

De heer de Visser schrijft voorts: „Dit artikel geeft ons de overtuiging, dat Ds Sikkel, zoo hij nog leefde, met ons zou staan aan de zijde der Nationale ontwapening.“

Dit ontkent ik pertinent, omdat ik de oorlogsartikelen van „Hollandia“ eenigszins beter ken dan de heer Visser, die zich ten eenenmale in de bedoelingen van hun schrijver vergist.

Ds C. J. Sikkel geeft dan enkele bewijzen voor de juistheid van zijn opinie:

Ik denk aan de gloedvolle redevoering, uitgesproken bij het bezoek van het driemanschap uit Zuid-Afrika, de heeren Fischer, Wolmarans en Wessels, in welke redevoering mijn vader de wersteling der boerenrepublieken noemde „de roem der wegstervende negentiende eeuw“.

Ik denk aan het gesprek, dat ik zelf met hem voerde in 1914, en waarin wij ernstig overwogen, of ik mij ook zou opgeven als vrijwilliger bij het Nederlandsche leger.

Maar tenslotte heb ik dit, en zooveel meer, dat ik zou kunnen noemen, niet noodig.

De artikelen in „Hollandia“ weerleggen de conclusie van den heer de Visser volkomen duidelijk.

In het nummer van 6 Maart 1915 (nog geen drie maanden na het kerstfeestartikel) werd, met instemming blijkbaar, uit een ander blad het gevoelen van Calvijn over den oorlog gememoreerd, waarin o.a. deze woorden voorkomden:

„Daarentegen is het geoorloofd, dat een volk het zwaard trekt „voor de verdediging van zijn land, wanneer het wordt aangevallen; om hen te verjagen, die het grondgebied van een ander, waarop ze niet het minste recht hebben, bezetten en er plundering en moord begaan“.

„Dan kan men zeggen, dat de oorlog rechtvaardig is; dat hij bevelen wordt door Gods Geest; dat God hem wil“, enz.

Indien men nu hiertegen inbrengt, dat dit maar citaat van een ander is, dan wijs ik er niet alleen op, dat het onder de oorlogstukken werd opgenomen, maar dat 20 Maart 1915 aan mijn vader de pertinente vraag gesteld werd: moeten wij zijn tegen elken oorlog? En hij antwoordt ook duidelijk.

Dit antwoord bevat weer zijn gloeiend protest tegen den roof- en doodslag-oorlog van 1914. Hij neemt tegen het Kainisme in de samenleving der volken fel positie. Doch voegt er ook het volgende aan toe:

„Intusschen, waar roof en doodslag in de volken en tusschen de volken door Gods Woord en wet geoordeeld worden, vordert Gods getuigenis en ordening het zwaard der overheid, als Gods dienaar naar Zijn Woord, om doodslag en roof en alle menschenverdrinking te weren.“

„Daarom verplicht de goddelijke ordening overheid en volk ook tot verweer tegen den gruwel van den oorlog — en daarin ook tot opkomen voor andere volken, die door den verdrukker vertreden worden.“

„Deze woeroorlog alleen voor vrede in vrijheid en recht is naar Gods eisch en ordening.“

„In dien dienst van God voor vrijheid en recht, voor vrede en gemeenschap der volken, hebben we, in liefde tot God en den naaste, naar goddelijke roeping mee ons leven godvruchtig en naar het Woord Gods dienstbaar te stellen aan de overheid, die God als Zijn dienares over ons heeft gesteld.“

Dit schreef „Hollandia“ nog geen drie maanden na het artikel „Oorlogskerstfeest“. In de hitte van den strijd bleef het blad welberaden.

Wie heeft nu „Hollandia“ goed verstaan?

Wie mijn vaders artikelen betreft in een propaganda voor nationale ontwapening en persoonlijke dienstweigering, die heeft ze niet verstaan en doet de nagedachtenis van den antirevolutionairen hoofdredacteur van „Hollandia“ onrecht aan.

Nuttig werk, misverstandend weg te ruimen. En — hard noodig.

K. S.